

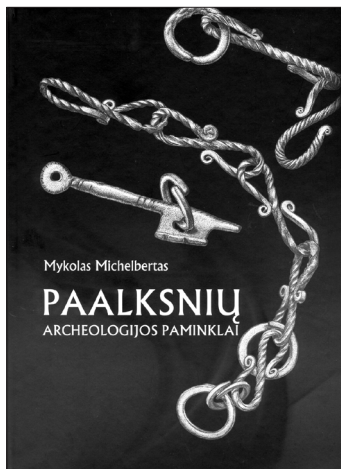
RECENZIJAS

Mykolas Michelbertas. *Paalksnių archeologijos paminklai: monografija*. Vilnius: Vilnius universitetas, 2011. 244 p. ISBN 9955-634-38-6 (Mikols Mihelberts. *Paalkšņu arheoloģiskie pieminekļi: monogrāfija*)

Prof., Dr. habil. hist. Mikols Mihelberts ir vadošais arheologs Lietuvā, kurš iemantojis starptautisku slavu, jo ievēlēts par Aizvēstures un agrinās vēstures zinātņu starptautiskās ūnijas Pastāvīgās padomes locekli un Vācu arheoloģijas institūta korespondētāj-locekli. Ilgus gadus M. Mihelberts bija Viļņas Universitātes Arheoloģijas katedras vadītājs, tagad emeritētais profesors. Viņš organizēja arheoloģisko pētniecību un jaunu speciālistu sagatavošanu universitatē, nodibināja 1993. gadā atjaunotās Arheoloģijas katedras rakstu krājumu un monogrāfiju sēriju *Archeologia Lituana*, kuras izdevumu skaits jau tuvojas diviem desmitiem. Šajā sērijā M. Mihelberts ir publicējis četrus savus monogrāfiskus pētījumus. Recenzējamo monogrāfiju viņš kā Latvijas Zinātņu akadēmijas goda doktors prezentēja arheologiem Rīgā.

Monogrāfijā “Paalkšņu arheoloģiskie pieminekļi” M. Mihelberts analizē trīs vienā nelielā teritorijā Žemaitijā pastāvējušu hronoloģiski atšķirīgu apbedījumu vietu atradumus, kas iegūti autora vadītajos izrakumos pagājušā gadsimta 90. gados. Senākie apbedījumi saistāmi ar agrā dzelzs laikmeta uzkalniņu kapu kultūru, kas atspoguļo tuvu radniecīgus žemaišu, zemgaļu, kuršu un sēļu priekštečus. Uz žemaišu senčiem, ko autors sauc par *pražemaičiai*, attiecas arheoloģiskais materiāls no 20 izpētītiem uzkalniņiem ar akmeņu riņķi pakājē. Nozīmīga ir 1.–4. gs. atradumu izsmelšana analīzē, jo M. Mihelberts aizstāvēja doktora disertāciju par Lietuvas teritorijas pieminekļiem agrajā dzelzs laikmetā (1987). Pirms tam viņš ir publicējis darbu par Romas impērijas monētu atradumiem un monogrāfisku pētījumu par šo Lietuvas vēstures periodu (1986).

Baltu kultūrai raksturīgās piedevas Paalkšņu kapulauka vīriešu un sieviešu skeletkapos datētas ar 50–100 gadu precizitāti, izceļot atsevišķus

unikālus atradumus (rotadadata ar caurlauzumā greznotu trapecveida galvu, bronzas piesis ar pogasveida dzelksni u.c.).

Blakus uzkalniņiem konstatēts vēlā dzelzs laikmeta kapulauks ar izpētītiem 24 skeletkapiem un ugunskaļiem, kura teritorijā mirušie guldīti arī pēc kristietības pieņemšanas. Vīriešu kapiem raksturīgas piedevas – dzelzs cirvji, šķēpi, saimniecības un bārdas naži, šķiltavas u.c. senlietas. Kapulauka postījumu dēļ reizēm bijusi apgrūtināta atsevišķu apbedījumu kompleksu izdalīšana. Postītajos ugunskaļos fiksēts tirgotājam raksturīgs inventārs – fragmentāra bronzas svaru kārbīņa un kāds atsvariņš. No ieročiem minami šķēpi, no Rietumiem importētie zobenu asmeņi un zobena maksts gala apkalumi, kas sastopami kuršu un senprūšu apdzīvotā teritorijā, kā arī apbedījumos reti konstatētie bruņukrekli (fragmenti no riņķīšu un plāksnīšu bruņām). Unikāli ir no tordētas dzelzs stieples izgatavotie zirga laužņi, kādi citur nav atrasti. Lielāko atradumu skaitu kapulaukā veido bronzas rotas – kaklariņķi, bronzas un stikla krelles, zvārguliši, pakavsaktas, aproces, gredzeni, piekariņi, jostas sprādzes un apkalumi.

Vēlā dzelzs laikmeta inventārs (darbarīki, ieroči, rotas) Paalkšņu kapulaukā liecina, ka žemaiši nav dzīvojuši izolēti, bet gan uzturējuši tirdznieciskos kontaktus ar apkārtējo tautu zemēm, izmantojot sauszemes un ūdensceļus – Nemunas baseina upes, Daugavu un Baltijas jūru.

Monogrāfijas trešajā daļā autors analizē 15.–16. gs. skeletkapu inventāru 36 kristīgo ticību pieņēmušo apbedījumos. Sekojot jaunās ticības kanoniem, apbedījumos dominē mirušo guldīšana ar skatu austrumu virzienā. Cienot pagāniskās tradīcijas, tomēr saglabātas darbarīku, ieroču un rotaslietu piedevas. Sastop cirvjus, kas aizstāti ar miniatūrām kopijām, pie jostas piestiprinātus nažus un galodiņus. Vīriešu kapos likti šķēpi, atrasta pat kāda arbaleta bulta, bet apgērba sastiprināšanai lietotie dažādie dzelzs āķīši konstatēti daudzas reizes. Māla trauku lauskas kopā ar kokoglēm, pēc autora domām, apliecina kristīgās ticības aizliegtās mirušo sadedzināšanas simbolisko atceri. No vīriešu rotām minami gredzeni, kas sieviešu apbedījumos uzrāda lielu daudzveidību.

Autors sīki analizē sieviešu apbedījumu galvas, kakla un krūšu rotas 15.–16. gadsimtā. Mirušajām līdzdoti no vairākām stieplēm vītie kaklariņķi, zvārguliši, pakavsaktas u.c. rotas. Tipiskas ir riņķasaktas ar platu ornamentētu loku, simboliskas ir bronzas atslēdziņas, kas izmantotas par piekariņiem. Kāda atrastā monēta attiecināma uz lielkunigaiša Vītauta valdīšanas laiku 14./15. gs. mijā. Paalkšņu ciema kapsēta, pēc autora vērtējuma, atspoguļo Žemaitijas viduslaiku iedzīvotāju ikdienu, kad tika pārņemtas arī pirmskristiešu laika tradīcijas.

Ar recenzējamo darbu M. Miheļberts ir uzcēlis paliekamu pieminekli savas dzimtās puses – no Žemaitijas nākušajiem senčiem. Monogrāfija

būs noderīga ikvienam baltu tautas senatnes pētniekam, tā kalpos kā salīdzināmais materiāls kuršu un zemgaļu arheoloģijas dzelzs laikmeta un viduslaiku perioda studijās.

Ēvalds Mugurēvičs

Eva Eihmane. *Rīgas arhibīskapa un Vācu ordeņa cīņas par varu viduslaiku Livonijā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 123 lpp.

Sērijā “Latvijas vēstures mazā bibliotēka” iznācis kārtējais izdevums – šoreiz par Latvijas viduslaiku vēstures tematiku, kas jau pats par sevi ir ievēribas cienīgs notikums. Autore ir pētījusi dažādus Livonijas politiskās dzīves aspektus un šajā darbā pievērsusies Livonijas “iekšpolitiskās” dzīves pamatproblemai – Rīgas arhibīskapu un Vācu ordeņa konfliktiem, kas tā arī palika neatrisināti līdz Livonijas valstiņu pastāvēšanas beigām.

Grāmata iedalīta divās nodaļās. Pirmajā nodaļā analizēti Livonijas zemes kungu nesaskaņu cēloņi un dažādie faktori, kas tās ietekmēja. Tāpat aplūkotas metodes, ar kādām tika risināti konflikti, – diplomātiskās spēles, uzpirkšana, domstarpību izskatīšana pāvesta kūrījā, militāra vai cita veida vardarbība u.c. Otrā nodaļa veltīta jau konkrētākam Rīgas arhibīskapu un Vācu/Livonijas ordeņa savstarpējo attiecību vēstures izklāstam hronoloģiskā secībā, sīkākam iedalījumam par pamatu ņemot Rīgas arhibīskapu episkopāta laiku. Šādu struktūru autore pamato ar to, ka katra arhibīskapa attiecībām ar ordeni piemita savas niansas, savukārt ordeņa politikā, kaut arī tā piedzīvoja izmaiņas, vērojama noteikta kontinuitāte (7. lpp.). Tieksmē pēc varas ordenis gan ieguva dominējošo stāvokli Livonijā, taču ne tādā mērā, kā to vēlējas, un pat tad, kad par arhibīskapu kļuva kāda no ordenim tuvu stāvošām personām, konflikti agrāk vai vēlāk atsākās. Galvenā uzmanība darbā pievērsta 14.–15. gadsimtam, nedaudz ieskicējot arī Livonijas pastāvēšanas beigu posmu.

E. Eihmanes darbu gribot negribot nākas salīdzināt ar Indriķa Šterna monogrāfiju “Latvijas vēsture 1290–1500” (1997), kaut gan abu pētījumu

